

Ramiz Nurikić
Bekir Šabić
Behram-begova medresa

KORIŠTENJE SLOBODNOG VREMENA UČENIKA BEHRAM- BEGOVE MEDRESE

DOI: 10.58584/2490-3752.2022.8.7.79

SAŽETAK

U modernom društvu jedna od potrebnih vještina jeste i menadžment vremena, posebno kada se radi o slobodnom vremenu. Slobodno vrijeme je skup aktivnosti kojima se može po svojoj volji posvetiti izvan uobičajenih profesionalnih, društvenih ili porodičnih obaveza. U ovom radu se problematizira upotreba i percepcija slobodnog vremena kod učenika Medrese. Na osnovu metoda analize sadržaja, analitičko-deskriptivne metode i servej kao terenske varijante analitičko – deskriptivne metode, nastojalo se istražiti odnos učenika Medrese prema slobodnom vremenu. Korišten je postupak anketiranja i statistička procedura aritmetičke sredine za analizu i interpretaciju rezultata istraživanja.

Ključene riječi: *slobodno vrijeme, učenici, škola*

1. Slobodno vrijeme kao važan faktor u životu pojedinca

Slobodno vrijeme je vrijeme na koje svi imaju pravo. To je vrijeme kojim pojedinac može raspolagati po svojim željama i mogućnostima. Suprotnost je obaveznom radu ili drugim obavezama te slobodno vrijeme označava „vrijeme koje pojedinac ispunjava i oblikuje prema vlastitim željama, bez bilo kakve obaveze ili nužde. To je dio života svakog čovjeka, postoji svakog dana i u svakoj sredini, ali je različito s obzirom na dob, spol, zanimanje, mjesto boravka, razvijenost sredine, stupanj interesa, ciljeve društvenog poretka i njegove mogućnosti. Slobodno vrijeme je sastavni dio čovjekove aktivnosti, vrijeme izvan profesionalnih, porodičnih i društvenih obaveza u kojem pojedinac, po svojoj volji, odabire oblike i sadržaje odmora, razonode i stvaralaštva“. (Pedagoška enciklopedija II, 1989:353) Slobodno vrijeme, kao društvena pojava, „zahvaća i prodira gotovo u sva područja društvenog života: socijalna, ekonomska, politička, kulturna, znanstvena i pedagoška; ono postaje sveobuhvatna pojava ili, kako ga neki francuski sociolozi nazivaju „un phénomène social total“. (Janković, 1973:12)

Slobodno vrijeme je postalo toliko značajna pojava da je prerasla u akademsku disciplinu, a njeno izučavanje će u mnogome pomoći pedagogima, psiholozima, socijalnim radnicima, prosvjetnim radnicima iz svih oblasti zbog toga što su oni ti koji se svakodnevno susreću i rade s djecom i mladima. Stoga je i neophodno da oni budu ti koji će pomoći djeci i mladima kako da provode svoje slobodno vrijeme te da pronađu adekvatan način za to, kako ono ne bi postalo mrtvo vrijeme i imalo negativne posljedice za razvoj učenikove ličnosti.

Slobodno vrijeme je skup aktivnosti kojima se pojedinac po svojoj volji može potpuno posvetiti. Od njega zavisi da li će se odmarati ili zabavljati, da li će učiti i nadograđivati svoju ličnost ili će ostvarivati svoju slobodnu stvaralačku sposobnost nakon što je završio sve obaveze bilo da su to poslovne, porodične ili neke druge u pitanju. Slobodno vrijeme je vrijeme koje itekako ima svoj značaj, smisao i funkciju. Prema Dumazedieru, tri najvažnije funkcije slobodnog vremena su:

1. *Odmaranje,*
2. *Razonoda i*
3. *Razvoj ličnosti.* (Vukasović, 2001:291)

Odmaranje pojedincu služi kako bi se riješio umora koji je nastao kao proizvod neke aktivnosti. Ova funkcija bi trebala da bude odmor i od fizičkog i od psihičkog opterećenja. Danas je sve više ovog drugog. Skraćeno je radno vrijeme, ali ubrzan tempo i stres s kojim se svakodnevno susreću mnogi. To dovodi do zamora, stoga je prijeko potrebno da ova prva funkcija slobodnog vremena bude u potpunosti zadovoljena.

Razonoda je druga funkcija koja treba da u život pojedinca unese živost kako slobodno vrijeme ne bi postalo mrtvo. Autor smatra da postoje dvije vrste razonode, ona koja utiče na stil života pojedinca i ona razonoda koja je u dodiru s umjetničkim iskazom.

Razvoj ličnosti je treća funkcija koja nimalo ne smije da bude postavljena u odnosu na prethodne dvije, ona treba da bude slobodna i da omogući pojedincu potpuni razvoj u onim sferama u kojima se on pronalazi.

U suštini, potrebno je da se sve tri funkcije slobodnog vremena međusobno nadopunjuju i u svakom trenutku budu povezane kako bi osoba što kvalitetnije upotpunila svoje slobodno vrijeme. Ono što roditelji i nastavnici treba da nauče svoju djecu i učenike jeste da znaju pravilno planirati i organizirati svoje slobodno vrijeme, da ono bude kreativno, kulturno i pedagoški svrhovito. Ne smiju dozvoliti da se djeca prepuste raznim lošim i negativnim uticajima iz okoline koji ih svakodnevno okružuju i „napadaju“. Slobodno vrijeme ima jako značajan uticaj na mladu ličnost, njeno ponašanje i djelovanje. Jedan od izazova i najvažnijih pedagoških zadataka jeste ovladavanje vještinama i kulturom korištenja slobodnog vremena. Kako bi se koristilo slobodno vrijeme da ono svakom pojedincu pruži zadovoljstvo, mogućnosti raznovrsnih aktivnosti i očitovanje stvaralačkih sposobnosti, a da istovremeno doprinosi i dobrobiti zajednice, potrebno je da odgoj bude „planiran i organiziran u svjetlu potreba slobodnog vremena, ali i slobodno vrijeme u svjetlu suvremenog odgoja“. (Pehar, 2004. prema Tomić, Hasanović 2010:33)

Svakom pojedincu treba pomoći da spozna sebe, svoje mogućnosti, afinitete, želje i potrebe, kako bi se što bolje pronašao u određenoj aktivnosti i na što kvalitetniji način iskoristio, kako svoje potencijale tako i svoje slobodno vrijeme.

2. Škola i slobodno vrijeme

Škola je druga socijalna sredina u koju dijete dolazi i dobiva novu ulogu, ulogu učenika. Škola je institucija u kojoj se ostvaruju ciljevi odgoja i obrazovanja na planski i sistemski način. „Osnovni ciljevi škole usmjereni su na prenošenje društvenih vrijednosti, stavova, normi, tradicije i znanja i na pripremanje za buduće zanimanje.“ (Karić, Grandić, 2010:102)

Kada posmatramo školu u odnosu na slobodno vrijeme, možemo reći da je institucionalni odgoj, tj. onaj u školi, suprotan odgoju u slobodnom vremenu. Onda se postavlja logično pitanje zašto je škola toliko važna kada je u pitanju provođenje slobodnog vremena njenih učenika? Obiman nastavni plani i program, mnogo obaveza za nastavnike, još više za učenike, opširan nastavni sadržaj, složene nastavne jedinice, škola sve više okupira učenike i ne preostaje im mnogo slobodnog vremena nakon završenih svih školskih i porodičnih obaveza. Pored svih ovih teškoća, zadaci slobodnog vremena ne mogu se uspješno realizirati.

Savremena škola, osim uobičajenih funkcija i zadataka, treba da „pomaže u organizaciji slobodnih aktivnosti i stvaranju slobodnog vremena kako bi učenik mogao da se igra, zabavlja, uči, socijalizuje, razvija potrebe za kulturnim vrijednostima, kao i da na zdrav način koristi svoje slobodno vrijeme. Dakle, simultano sa znanjem, radnim navikama, umijećima, estetskim i ostalim vrijednostima, kulturnim tekovinama, treba da izgrađuje i kulturu slobodnog vremena učenika. Njen osnovni cilj treba da bude - da u slobodno vrijeme učenik unosi strukturu, tj. sistem, da selekcioniše prave sadržaje za obrazovanje, vaspitanje i socijalizaciju, izbjegava dosadu - prazninu u slobodnom vremenu, uključuje se aktivno, stvaralački u civilizacijski tok društva, nalazi sebe u oblicima aktivnosti koje najviše doprinose razvoju njegove sposobnosti, sklonosti, talenta i uopšte preduprijedi mnoge probleme u ponašanju učenika kao posljedice stihije i praznine slobodnog vremena.“ (Makević, 1997, prema Karić, Grandić, 2010:102)

Škola bi trebala da konstantno upoznaje svoje učenike o smislu i značaju slobodnog vremena, da se kroz svaki nastavni predmet, koliko god je to moguće, prožima priča o slobodnom vremenu, kako bi ih pripremila za život, da učenici shvate koliki značaj to vrijeme ima za razvoj njihove ličnosti te kako bi ga što kvalitetnije koristili. Mnogi autori ističu značaj podsticanja i usmjeravanja učenika u

provođenju slobodnog vremena. Pehar (2003, prema Karić, Grandić 2010:104) ističe značaj odgojno-obrazovnog procesa kroz činjenice „da ako su učenici u uslovima bez adekvatnih podsticaja pravilnog vaspitnog usmjerenja, slobodno vrijeme će provoditi u štetnim aktivnostima, u društveno-moralnom smislu, što ostavlja trag i u zre- lom dobu. Suprotno tome, ako se obezbijede društveno - politički, sportsko - zabavni, materijalno - prostorni, kulturno - prosvjetni uslovi za adekvatno ispoljavanje u slobodnom vremenu, mladi će osjećati potrebu da učestvuju u ovim aktivnostima koje ne rađaju ništa loše, već donose socijalno dobro i ličnu sreću.“

Uz redovne nastavne aktivnosti, vannastavne, postoje i vanškolske aktivnosti učenika. To su aktivnosti u koje se uključuju i druga vanškolska udruženja i ustanove, kao što su: sportske, kulturne, stručne, naučne, umjetničke, tehničke i dr. One zauzimaju važno mjesto kod učenika kada je provođenje slobodnog vremena u pitanju.

„Sve su češći okvirni, elastični planovi i programi koji dopušta- ju nadopune, proširenja, konkretizacije, inicijative škola, učitelja i učenika. Pored obaveznih nastavnih predmeta, uvode se izborni i fakultativni predmeti koji učenicima daju pravo izbora. Ali, za odgoj u slobodnom vremenu postoje još važnije promjene u školi. Pored nastave, uvode se i drugi oblici odgojno - obrazovnog rada, tzv. izvannastavni oblici rada. Najrazvijeniji takav oblik u nas su izvannastavne učeničke aktivnosti. Time su škole dobile nove za- datke, da se brinu o slobodnom vremenu i postizanju odgojnih za- dataka u tom vremenu školskih polaznika.“ (Vukasović, 2001:299)

Vannastavne aktivnosti su obavezno područje odgojne djelatnosti i kao takve, možemo reći, da su dobar temelj i sistemsko pripremanje i navikavanje učenika na kulturno korištenje slobodnog vremena, na- kon svi završenih obaveza, kako školskih tako i vanškolskih.

„Ako želimo da izvannastavne aktivnosti u školama vrše svoju pedagošku funkciju, da proširuju područja odgojno-obrazovne dje- latnosti u suglasju s individualnim sklonostima i potrebama učenika i da ih pripremaju za kulturno korištenje slobodnog vremena tokom života, onda moramo nastojati da one budu što je moguće brojnije i raznovrsnije i da se u punom smislu riječi poštuje sloboda učenika prilikom njihova izbora i u pogledu mogućnosti uticaja na programe i realizaciju takvih aktivnosti.“ (Vukasović, 2001:300)

Posebno ćemo naglasiti nužnost rješavanja odnosa nastave, s jedne strane, i aktivnosti društvenog rada u slobodno vrijeme, s

druge strane. Potrebno je preraspodijeliti ukupno vrijeme namijenjeno mladima u korist slobodnog vremena. Škola treba mladima konstantno da daje usluge kako bi oni dolazili tu, ne samo zato što su dužni već zato što žele da realizuju neke svoje slobodne aktivnosti. Na taj način bi djelatnost škole kod učenika proizvela potrebu, a vremenom i naviku, da se bave vrijednim zanimanjem u slobodnom vremenu i da racionalno koriste vrijeme uopće, a sve ih to na svoj način priprema za život.

3. Metodološki okvir istraživanja

3. 1. *Problem, predmet i značaj istraživanja*

Problem kojim se bavi ovaj rad odnosi se na slobodno vrijeme i način na koji ga učenici Medrese upotrebljavaju. Slobodno vrijeme je važan resurs u odgojno-obrazovnom procesu te je neophodno učenika poticati i usmjeravati ka što boljoj, kvalitetnijoj i konstruktivnijoj upotrebi slobodnog vremena, u svrhu razvijanja sopstvene ličnosti, te obogaćivanja ličnog iskustva. Cilj je ukazati na njen značaj i nužnost usmjeravanja učenika prema konstruktivnoj upotrebi slobodnog vremena i odgovornom ponašanju prema korištenju vremena uopće, jer vrijeme nije neograničen resurs. Problem našeg istraživanja je slobodno vrijeme u Medresi u doba pandemije. S obzirom na postavljeni problem istraživanja, definisan je predmet našeg istraživanja. Dakle, predmet našeg istraživanja su stavovi učenika o slobodnom vremenu u Medresi u vrijeme pandemije.

Pandemija koja je zahvatila cjelokupnu planetu donijela je sa sobom poteškoće u oraganizovanju nastavnog procesa i rada škole uopće. Posebno je bio problem organizovati učioničku nastavu nakon nekog vremena organizovanja online nastave te ljetnog raspusta koji je došao poslije. Nastava je organizovana tako da je dio učenika pohađao nastavu i boravio u internatu, dok je drugi dio učenika boravio kod kuće bez ikakve posebne i značajnije obaveze. Učenici su u tom periodu više vremena provodili kod svojih domova nego u školskom domu (internatu). Iako bi trebalo da se taj period kod kuće ne smatra slobodnim vremenom u potpunosti jer je nastava organizovana kao intezivna, te se za jedan nastavni čas prelazio nastavni sadržaj koji je predviđen za dva nastavna časa. Učenici bi putem samostalnog rada trebali da tokom boravka kod svojih domova taj sadržaj produbljuju i da ga savladavaju. Ipak, teško je očekivati da bi se učenici samo angažovali i organizovali za samostalno učenje

i rad bez nadzora i kontrole. To vrijeme koje su provodili kod svojih domova nije se smjelo posmatrati isključivo kao vrijeme bez obaveza i izuzeća od školskih dužnosti. Istraživanjem se nastojalo provjeriti kakav odnos su učenici imali spram tog vremena.

3. 2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jeste ispitati, analizirati i interpretirati stavove učenika o korištenju slobodnog vremena u doba pandemije.

3. 3. Zadaci istraživanja

Na osnovu operacionalizacije i konkretizacije cilja istraživanja, proizilaze sljedeći zadaci istraživanja:

1. Ispitati, analizirati i interpretirati stavove učenika o dovoljnosti slobodnog vremena u rasporedu dnevnih aktivnosti,
2. Ispitati, analizirati i interpretirati stavove učenika o organizovanom i planskom korištenju slobodnog vremena,
3. Ispitati, analizirati i interpretirati stavove učenika o izvršavanju vjerskih obaveza u slobodno vrijeme i da roditelji znaju za provođenje slobodnog vremena i
4. Ispitati, analizirati i interpretirati stavove učenika o korištenju slobodnog vremena za igrice, filmove, zabavu.

3. 4. Hipoteze

1. Pretpostavlja se da učenici imaju dovoljno slobodnog vremena.
2. Pretpostavlja se da učenici ne planiraju kako iskoristiti slobodno vrijeme.
3. Pretpostavlja se da učenici izvršavaju vjerske obaveze tokom slobodnog vremena.
4. Pretpostavlja se da učenici većinu slobodnog vremena provode nekonstruktivno (filmovi, igrice, zabava).

3. 5. Populacija i uzorak istraživanja

Anketa je rađena online (google forms, 1-17.2.'21) i mogli su učestvovati svi učenici i učenice prvog razreda Behram-begove medrese,

u školskoj 2020/21. godini. Od ukupno 125 učenika, anketu je radilo 86 (68,8%). Procenat učenika koji su radili anketu je 79,58% (53 od 65), a procenat učenika je 66,49% (33 od 60). Od njih 86, anketu je uradilo 58,5% učenika (53) i 41,5% učenika (33). Broj učenika/ca po odjeljenjima je sljedeći:

Odjeljenje	Radilo anketu	% od 86	Ukupan broj učenika u razredu	% od broja učenika/ca u razredu
A	23	31,37%	32	71,88%
B	30	19,28%	33	90,91%
C	12	25,82%	30	40,00%
D	21	23,53%	30	70,00%
	86	100%	125	68,80%

3. 6. Metode, tehnike i postupci istraživanja

S obzirom na vrstu istraživanja u oblasti odgoja i obrazovanja, odnosno, na složenost odgojno-obrazovnog fenomena koji se istražuje, korišteno je više istraživačkih metoda. U istraživanju kojim se nastoji utvrditi mišljenje učenika o slobodnom vremenu u Medresi, korištene su analitičko-deskriptivna metoda, servej-metoda i kauzalna metoda.

Analitičko-deskriptivnu metodu koristili smo prilikom opisivanja pojmova značajnih za problem i predmet istraživanja, tj. slobodno vrijeme u Medresi, kao i pri analizi i interpretaciji rezultata te izvođenju zaključaka. Servej-metodu, koja predstavlja neeksperimentalnu varijantu analitičko-deskriptivne metode, koristili smo prilikom prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju ovog istraživanja, tj. za ispitivanje stavova, mišljenja, pogleda i sl. o slobodnom vremenu u Medresi. Servej-metoda je vrsta terenskog istraživanja te je veoma korisna uz prigodne instrumente za prikupljanje i analizu podataka kako bi se utvrdilo stanje, otkrile tendencije ili izvodili stavovi na temelju općih.

Da bi se došlo do podataka potrebnih za realizaciju našeg istraživanja, bilo je potrebno koristiti adekvatne postupke i tehnike istraživanja. U našem istraživanju korišteni su analiza sadržaja i anketiranje, kao postupci na osnovu kojih se dobio uvid u stavove

i mišljenje učenika o slobodnom vremenu u Medresi. Analiza sadržaja je pedagoški postupak koji podrazumijeva analizu pedagoške literature o slobodnom vremenu. Izvori i jedinice proučavanja su pedagoška i psihološka djela, naučni i stručni članci i rasprave, pedagoški rječnici i enciklopedije, udžbenici i priručnici koji direktno ili indirektno tretiraju pitanje slobodnog vremena. Postupak anketiranja koristio se u fazi pismenog prikupljanja podataka od ispitanika. Ovim postupkom nastojalo se doći do podataka o načinu korištenja slobodnog vremena. Od tehnika je korišten anketni upitnik. Tako smo na vrlo ekonomičan način došli do željenih podataka.

3.7. Instrument istraživanja

Prilikom istraživanja mišljenja učenika o slobodnom vremenu i njegovom korištenju, konstruiran je i upotrijebljen instrument anketni upitnik za učenike APA. Instrument se sastoji iz uvodno gđijela u kojem je sažeto obrazložen cilj i svrha istraživanja, kao objašnjenje o sadržaju i istraživanog problema. Osim uvodnog dijela, APA instrument sastoji se iz 19 tvrdnji i dijela u kojem učenici treba da napišu ono za šta smatraju da je bitno, a da nije obuhvaćeno anketom.

3.8. Obrada podataka

Da bi se došlo do konkretnih podataka koji su bitni za ovaj istraživački rad, za obradu podataka dobivenih korištenim instrumentima, upotrijebili smo softver SPSS 18 (Statistical Package of Social Sciences– for Windows) i procenat kao postupak..

3.9. Organizacija i tok istraživanja

Istraživanje o slobodnom vremenu i internatskom životu, prema stavovima učenika, provedeno je u periodu školske 2020/2021. godine. Ispitivanje je obavljeno u Behram-begovoј medresi.

4. Analiza i interpretacija rezultata istraživanja

U nastavku ovog rada slijedi prikaz i analiza rezultata istraživanja, prikupljenih anketnim upitnikom od učenika o slobodnom vremenu tokom pandemije. Anketnim upitnikom ispitivano je mišljenje učenika i učenica o ovoj temi. Prilikom prikupljanja podataka

obratila se pažnja na ispitivanje mišljenja učenika o tome imaju li dovoljno slobodnog vremena, izvršavaju li vjerske obaveze u slobodno vrijeme, planiraju li kako provoditi slobodno vrijeme te kako provode svoje slobodno vrijeme. Istraživanjem navedenih elemenata su dobijeni podaci koji nam pokazuju odnos učenika prema slobodnom vremenu. Drugim riječima, dobijeni rezultati služili su kao osnova za traženje odgovora na postavljeni cilj i zadatke ovog istraživanja.

Rezultati do kojih se došlo predstavljeni su u frekvencijama i procentima, a ukazuju na slijedeće:

Tabela broj 1

1. Smatram da imamo mnogo slobodnog vremena.			
	27,91%	24	Slazem se
	54,65%	47	Djelimično se slažem
	17,44%	15	Ne slažem se

Prema dobivenim rezultatima koji su prikazani u tabeli broj 1 zaključuje se da učenici imaju mnogo slobodnog vremena. Samo 17,44% smatra da nema mnogo slobodnog vremena, što ne znači i da nemaju dovoljno. Učenici su ovu školsku godinu zbog pandemije korona virusa COVID-19 pohađali nastavu tako što je jedna grupa učenika bila u internatu i na nastavi, a druga grupa za to vrijeme je bila kod kuće i bez nastave. Nastava je bila intenzivnog karaktera te se za jedan nastavni čas obrađivale dvije nastavne jedinice. Učenici su svoje vrijeme koje su provodili kod kuće doživljavali kao slobodno vrijeme, iako su trebali da to vrijeme koriste približno vremenu kako je organizovano u internatu.

Tabela broj 2

2. Radije bih da mogu biti u Medresi svaku sedmicu.			
	30,23%	26	Slazem se
	31,40%	27	Djelimično se slažem
	38,37%	33	Ne slažem se

Stavovi o tome da bi bilo bolje da su svake sedmice u internatu su podijeljeni i veoma ujednačeni. Oni koji bi radije da su u internatu, koji su zadovoljni ovakvim stanjem i oni koji su na neki način neodlučni, jer ima nešto odgovara iz postojeće organizacije nastave, a nešto i uobičajene organizacije po pokazateljima iz prethodne tabele, postotak odgovora je približan, s tim da je nešto veći postotak onih koji se slažu da im ovakva organizacija odgovara (38,37%).

Tabela broj 3

3. Kod kuće sam prilično zauzet/a poslovima.			
	9,30%	8	Slažem se
	55,81%	48	Djelimično se slažem
	34,88%	30	Ne slažem se

Učenicima, tokom boravka kod kuće, roditelji ne daju neke posebne obaveze i dodatne poslove, osim njih 8 (9,30) koji su se izjasnili da su prilično zauzeti poslovima kod kuće. Učenici se mogu maksimalno posvetiti svojim školskim obavezama i neometano kontinuirano raditi na tim aktivnostima. Bilo bi poželjno pronaći učenike koji kod kuće rade te vidjeti kako se to odražava na njihovo postignuće u školi, ali i na ukupno stanje njihove ličnosti i ličnog razvoja. S obzirom na ovu činjenicu, učenicima bi trebalo dati više obaveza i zadataka kako bi bili što aktivniji na polju svog usavršavanja i razvijanja vještina i kompetencija za savremeno društvo.

Tabela broj 4

4. Redovno izvršavam svoje zadatke kada sam kod kuće.			
	53,49%	46	Slažem se
	40,70%	35	Djelimično se slažem
	5,81%	5	Ne slažem se

Tokom boravka kod svojih kuća učenici izvršavaju svoje obaveze, dok samo njih 5 (5,81%) od ukupnog broja ispitanika konstatuje da ne izvršava svoje zadatke kod kuće redovno. Na temelju podataka iz

tabele broj 4 može se konstatovati da su učenici odgovorni prema svojim obavezama i da slobodno vrijeme koje imaju kod kuće ne koriste kako bi izbjegli obaveze.

Tabela broj 5

5. Ne mogu učiti kad sam kod kuće.			
	13,95%	12	Slazem se
	12,79%	11	Djelimično se slažem
	73,26%	63	Ne slažem se

Tokom boravka kod kuće učenici nemaju problema s mogućnošću učenja, odnosno ne postoji realan vanjski faktor koji bi bio valjan izgovor kao prepreka za izvršavanje zadataka i savladavanje nastavnih sadržaja koje su im profesori pojedinih nastavnih predmeta stavili u obavezu. Učenici bi mogli da se angažuju na samostalnim istraživačkim zadacima i određenim grupnim projektima kako bi potpunije koristili vrijeme. Oni koji tvrde da ne mogu učiti kod kuće (13,95%), trebali bi pronaći te utvrditi razloge zbog kojih je tako (broj takvih ispitanika je približan broju onih koji su prezauzeti poslovima kod kuće).

Tabela broj 6

6. Nedostaje mi organizovano učenje kao u Medresi.			
	30,23%	26	Slazem se
	16,28%	14	Djelimično se slažem
	53,49%	46	Ne slažem se

Bitna odlika internatske organizacije života učenika jeste i korepeticija ili organizovano učenje učenika u određenim terminima u toku dana. Ovakav način organizacije u mnogome doprinosi boljim radnim navikama učenika i organizovanosti u životu. I, pored toga, kako možemo vidjeti u tabeli broj 6, 53,49% učenika tvrdi da nema potrebe za takvom vrstom organizacije te da mogu kvalitetno organizovati svoje vrijeme za učenje kod kuće.

Tabela broj 7

7. Sve stignem tokom boravka u Medresi pa kod kuće ne moram učiti.			
	5,81%	5	Slažem se
	26,74%	23	Djelimično se slažem
	67,44%	58	Ne slažem se

Nastava koja se izvodi u okolnostima pandemije, koja je po naređenju nadležnog ministarstva organizovana tako da je grupa učenika u školi, a druga kod kuće, uz intenzivno obrađivanje nastavnog sadržaja, ne ostavlja vremena da se sav sadržaj savlada i da ga učenici usvoje na kvalitetan način. Vidljivo je iz odgovora ispitanika da samo njih 5 ili 5,81% nema potrebu dodatno se angažovati po pitanju školskih obaveza tokom boravka kod kuće.

Tabela broj 8

8. Koristim slobodno vrijeme da čitam ili nešto naučim, uvježbavam...			
	33,72%	29	Slažem se
	47,67%	41	Djelimično se slažem
	18,60%	16	Ne slažem se

Jedna od bitnih stavki za uspješnost u svakom poslu, pa i tokom školovanja kao svojevrzne obaveze, jeste menadžment vremena. Slobodno vrijeme nije vrijeme u kojem se ne radi ništa što bi doprinijelo poboljšanju ili unapređivanju bilo kojeg aspekta čovjekovog bivstvovanja. Sve aktivnosti bi trebalo da se osmisle i svrshodno organizuju. Ovakav pristup slobodnom vremenu ima 33,72% ispitanika te 47,67% koji dio vremena koriste tako, što je dobar pokazatelj svijesti o vremenu kod ispitanika, a vidljivo je na osnovu rezultata iz tabele broj 8.

Tabela broj 9

9. Rado provodim vrijeme za kompjuterom.			
	26,74%	23	Slazem se
	30,23%	26	Djelimično se slazem
	43,02%	37	Ne slazem se

Savremeno doba zahtijeva da se tokom svog života, posebno kroz proces školovanja, koristimo računarima i računarskom tehnologijom. Samo po sebi provođenje vremena za računarom nije nužno problematično, ukoliko je svrha upotrebe računara za potrebe bilo koje vrste. Stavovi ispitanika su politizirani što se tiče ovog pitanja, zato bi bilo dobro ovo temeljitije istražiti (tabela broj 9).

Tabela broj 10

10. Radije igrati igrice nego što učim.			
	18,60%	16	Slazem se
	29,07%	25	Djelimično se slazem
	52,33%	45	Ne slazem se

Povremena relaksacije na način kako to nekoj osobi godi, pa bilo to i neka igrice, posebno ako se radi o nekoj kreativnoj igrici koja bi pomogla učeniku u razvijanju sposobnosti inteligencije, kreativnosti, strategija, taktike i slično može pomoći u dobrom organizovanju vremena. Međutim, ako se radije igra igrice umjesto da se obavlja neki zadatak ili obaveza, kao što je učenje, onda je to problem koji treba da se riješi. U tabeli broj 10 vidljivi su pokazatelji da 18, 60% ispitanika radije igra igrice nego uči i 29,07% onih koji to nerijetko rade (što je oko 48%). Činjenica je da se, što se ovog pitanja tiče, treba dodatno posvetiti i raditi s učenicima, ali i pronaći neki model koji bi uticao na promjenu njihovog pogleda na igrice i životni put.

Tabela broj 11

11. Gledati mnogo filmova nije gubljenje vremena.			
	13,95%	12	Slažem se
	30,23%	26	Djelimično se slažem
	55,81%	48	Ne slažem se

Određeni medijski sadržaji mogu biti od velikog značaja kao sredstvo za odgojno-obrazovni rad. U ovu grupu spada i film. Međutim, pretjerano i neselektivno gledanja filmova neće polučiti nikakve rezultate iz domena prosvjetnog rada. Oko 14% ispitanika smatra da je dobro gledati mnogo filmova i da to ne predstavlja gubljenje vremena, kako se može vidjeti u tabeli broj 11.

Tabela broj 12

12. Kod kuće vodim računa o vjerskim obavezama.			
	96,51%	83	Slažem se
	2,33%	2	Djelimično se slažem
	1,16%	1	Ne slažem se

Svijest o svome muslimanskom identitetu i obavezama koje proističu iz toga je od suštinske važnosti da učenici izgrade kod sebe, uz pomoć svojih profesora, kako bi se spremno, nakon četverogodišnjeg školovanja, otisnuli u samostalniji životni tok. Stoga podaci koji su prezentirani u tabeli broj 12 pokazuju izuzetno dobar pravac kojim se kreće ova grupa ispitanika (generacija učenika Medrese). Samo jedan ispitanik svoje vjerske obaveze ne drži strogo pod kontrolom.

Tabela broj 13

13. Desi mi se da ne klanjam u slobodno vrijeme.			
	31,40%	27	Ponekad
	1,16%	1	Uvijek
	67,44%	58	Nikada

Ono što se može vidjeti iz tabele broj 13 jeste da, konkretno kada govorimo o namazu, postoji opušteniji odnos prema ovom vidu ibadeta te oko 33% ispitanika u slobodno vrijeme propusti namaz. Ovo pitanje bi trebalo posebno analizirati i istražiti, ali posebno treba imati u vidu da se radi o učenicima prvog razreda u okolnostima pandemije. Pitanje je koliko se može s učenicima kontinuirano raditi na polju odgoja, kada su samo četiri dana u školi, deset kod kuće.

Tabela broj 14

14. Ne vidim mnogo koristi od učenja, radije se zabavljam na neki način.			
	1,16%	1	Slazem se
	15,12%	13	Djelimično se slažem
	83,72%	72	Ne slažem se

Najvažniji posao koji osoba može da radi tokom svog života jeste da uči. To je neprekidan proces koji, namjerno ili nenamjerno, svjesno ili nesvesno, traje tokom čitavog života. 83,72% ispitanika smatra da je velika korist u učenju, da je potrebno, a ne samo da se zabavlja i gubi vrijeme.

Tabela broj 15

15. Igrice povezuju ljude, zato nisu gubljenje vremena.			
	11,63%	10	Slazem se
	30,23%	26	Djelimično se slažem
	58,14%	50	Ne slažem se

Teško je ostvariti dublju povezanost i međusobno upoznavanje putem online komunikacija, tako i putem online igrica koje omogućavaju da se istovremeno akteri iz različitih dijelova, kako države, tako i čitavog svijeta, takmiče u nekoj aktuelnoj igrici. Kako se može vidjeti u tabeli broj 15, oko 60% ispitanika smatra da se igricima ljudi ne povezuju na način kako bi to trebalo te da su one ipak više gubljenje vremena nego korist.

Tabela broj 16

16. Roditelji ne mare gdje i kako provodim vrijeme.			
	1,16%	1	Slažem se
	9,30%	8	Djelimično se slažem
	89,53%	77	Ne slažem se

Saradnja škole i porodice je od izuzetne važnosti za kvalitetniji rad s učenicima. Roditelji, posebno u ovom vremenu i načinu organizacije nastave, treba da imaju i veću ulogu u brizi o učenicima jer provode preko 20 dana mjesečno kod kuće. Veoma je ohrabrujuće da oko 90% ispitanika konstatuje da se njihovi roditelji zanimaju za to kako provode slobodno vrijeme.

Tabela broj 17

17. Ne želim da roditelji znaju kako provodim vrijeme, to je moje slobodno vrijeme.			
	4,65%	4	Slažem se
	31,40%	27	Djelimično se slažem
	63,95%	55	Ne slažem se

Učenici treba da imaju obzira prema roditeljskoj brizi te da se uspostavi saradnička komunikacija na relaciji učenik-roditelj kada je škola u pitanju. U tabeli broj 17 su prikazani rezultati prema kojima se vidi da oko 64% ispitanika smatra da je uredu da roditelji znaju gdje i kako provodi svoje slobodno vrijeme.

Tabela broj 18

18. U slobodno vrijeme ne želim ništa da radim.			
	5,81%	5	Slažem se
	32,56%	28	Djelimično se slažem
	61,63%	53	Ne slažem se

Bitno je da se slobodno vrijeme ne doživljava isključivo kao vrijeme u kojem se ništa ne radi. I slobodno vrijeme je kao i sve druge aktivnosti i obaveze potrebno dobro organizovati i što kvalitetnije iskoristiti. Oko 6% ispitanika smatra da u slobodno vrijeme ne treba da radi ništa.

Tabela broj 19

19. Slobodno vrijeme mi je prilika da još više učim, čitam, istražujem...			
	39,53%	34	Slazem se
	47,67%	41	Djelimično se slazem
	12,79%	11	Ne slazem se

Oni koji slobodno vrijeme vide kao priliku za dodatno napredovanje, usavršavanje i rad na samoaktuelizaciji, kako bi se formirali i izgradili kao potpune ličnosti, imaju mnogo veće šanse za uspjeh u životu. Posebno je danas važno da se raznim vještinama ovladava i da postoji spremnost za konstantnom spremnošću za usvajanje novih vještina, navika, umijeća, znanja. Samo 11% ispitanika slobodno vrijeme ne vidi uopće kao priliku za dodatni razvoj i napredovanje.

Zaključak

Vrijeme, kao najveći resurs koji je čovjeku dat, potrebno je koristiti i iskoristiti što je moguće bolje, kvalitetnije, konstruktivnije i svrsishodnije. Iako po načinu života kakvom danas svjedočimo, gdje je sve užurbano i gdje se promjene događaju eksponencijalnom brzinom, slobodnog vremena je sve manje, ali i mogućnosti da se čovjek posvjećuje sebi i svom ličnom izgrađivanju. U rasporedu dnevnih aktivnosti tokom boravka u internatu učenicima je ostavljeno dovoljno slobodnog vremena. Vodio se računa da se pored obaveza koje imaju tokom cjelodnevnog boravka u internatu, gdje se uključuje i vrijeme za učenje, učenicima obezbijedi i dovoljno slobodnog vremena. Učenici uglavnom ne planiraju svoje slobodno vrijeme, ali zbog organizovanosti ostalih segmenata u toku dana koji je ispunjen sadržajima, slobodno vrijeme najviše se i koristi kao odmor, razonoda i slično. Slobodno vrijeme je, također, prilika da se radi na ličnom usavršavanju, ravijanju dodatnih ili postojećih kompetencija

i vještina te je vidljiva svijest kod učenika po ovom pitanju. Svijest o sebi i svojim obavezama vjerske prirode učenici ne zapostavljaju tokom slobodnog vremena.

Literatura

1. Ajanović, Dž., Stevanović, M. (2004), *Metodika vannastavnih aktivnosti učenika*, Zenica, Pedagoški fakultet
2. Fajgelj, S. (2005), *Metode istraživanja ponašanja*, Beograd, Centar za primenjenu psihologiju
3. Gudjons, H. (1994), *Pedagogija – temeljna znanja*, Zagreb, Educa
4. Halmi, A. (2003), *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*, Zagreb, Naklada Slap.
5. Janković, V. (1973), *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*, Zagreb, Pedagoško - književni zbor
6. Karić, E., Grandić, R. (2010), *Pedagogija i slobodno vrijeme*, Tuzla, Book
7. König, E., Zedler, P. (2001), *Teorije znanosti o odgoju*, Zagreb, Educa
8. Mužić, V. (1982), *Metodologija pedagoškog istraživanja*, Sarajevo, Svjetlost
9. Mužić, V. (1999), *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*, Zagreb, Educa
10. Pehar – Zvačko, L. (2003), *Slobodno vrijeme mladih ili*, Zenica, Dom štampe
11. Pedagoška enciklopedija I, II (1989), u redakciji Potkonjak, N. I Šimleša P., Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Zagreb, Školska knjiga, Sarajevo, Svjetlost
12. Slatina, M. (1998), *Nastavni metod*, Sarajevo, Filozofski fakultet
13. Tomić, R., Hasanović, I. (2007), *Mladi i slobodno vrijeme*, Tuzla, OFF-set
14. Vukasović, A. (2001), *Pedagogija*, Zagreb, Hrvatski katolički zbor „MI“